

ТЕКСТ СТАТТІ ТУТ

Н. В. ІВАНОВА (Вінниця)

**Міжнародна наукова
конференція “Актуальні проблеми історії
Великої Вітчизняної війни 1941—45 рр.”**

У низці заходів, присвячених 60-річчю початку Великої Вітчизняної війни, помітне місце посіла міжнародна наукова конференція “Актуальні проблеми історії Великої Вітчизняної війни 1941—45 рр.”, яка відбулася 21—23 червня 2001 р. в Черкасах. Організаторами конференції виступили Інститут історії України НАН України, Черкаський державний університет ім. Б. Хмельницького, Черкаська обласна державна адміністрація. Були запрошені вчені з усіх регіонів України, представники громадськості, військовослужбовці, профспілкові діячі, ветерани війни, журналісти, архівні працівники і краєзнавчий актив. У засіданнях взяли участь делегації науковців з Росії та Польщі, які репрезентували Інститут російської історії РАН (Москва), Інститут політичних студій (Варшава) і Ягеллонський університет (Краків). Програма конференції включала 94 доповіді. Серед учасників були 4 академіки і члени-кореспонденти НАН України, 27 докторів, 27 професорів і 46 кандидатів наук, наукові співробітники, викладачі вищих та середніх навчальних закладів, аспіранти, студенти, які представляли 37 установ з 20 міст.

22 червня в актовому залі Черкаського державного університету відбулося пленарне засідання конференції, на якому були присутні близько 450 осіб. Вступним словом конференцію відкрив ректор Черкаського держав-

ного університету, заслужений працівник освіти, проф. *А.І. Кузьмінський*. Привітавши учасників, він розповів про те, чим сьогодні живе багата традиція Черкащина, ознайомив з історією університету і побажав плідних результатів учасникам конференції. Хвилиною мовчання присутні вшанували пам'ять полеглих у Великій Вітчизняній війні. Заступник голови Черкаської обласної державної адміністрації, докт. іст. наук, проф. *А.Ю. Чабан* висловив вдячність ветеранам та гостям конференції. Він присвятив свій виступ характеристиці подій Великої Вітчизняної війни на території Черкаської області.

Було зачитано вітання на адресу учасників конференції від голови-координатора організаційного комітету, директора Інституту історії України НАН України, акад. НАН України *В.А. Смоля*.

Зі словами подяки організаторам конференції виступив ветеран, Герой Радянського Союзу, проф. *О.В. Тканко*. Він розповів про власну участь у військових діях. З привітанням до учасників звернулася голова ради Черкаської обласної організації ветеранів, учасник Великої Вітчизняної війни *В.М. Кучеренко*, уповноважений представник Державного комітету України у справах ветеранів у Черкаській області *В.П. Гураль*, представник профспілок *О.Д. Желдак*.

З великою зацікавленістю учасники та гості конференції заслухали доповіді, які були проголошені на пленарному засіданні. Так, *О.Г. Перехрест*, канд. іст. наук, доцент, декан історичного факультету Черкаського державного університету в доповіді “Всесвітньо-історичне значення перемоги народів СРСР над фашистською Німеччиною в роки Великої Вітчизняної війни” окреслив спектр проблем, пов'язаних з місцем України у війні та її наслідками. У доповіді докт. іст. наук, зав. відділу історії України періоду Другої світової війни Інституту історії України НАН України *О.Є. Лисенка* “Ідеологічні аспекти початкового періоду війни: реалії та їх відлуння” увага зосереджувалася на гострих проблемах, які не втратили своєї актуальності в сучасному суспільстві. До важливої теми звернувся докт. іст. наук, проф., ст. наук. співроб. Інституту російської історії РАН *В.О. Невежин* (Москва) в доповіді “Незавершена політико-ідеологічна кампанія в СРСР (травень-червень 1941 р.)”. *О.С. Сенявський*, докт. іст. наук, проф., пров. наук. співроб. Інституту російської історії РАН простежив трансформацію радянської ідеології в роки Великої Вітчизняної війни. Доктор хабілітований з Польщі *Гжегош Мазур* виступив з аналізом діяльності польського антирадянського підпілля у Львові в 1939—1941 рр. Нетривіальними підходами відзначався виступ докт. іст. наук, пров. наук. співроб. Інституту російської історії РАН, лауреата Державної премії Російської Федерації, члена Академії військових наук *О.С. Сенявської*. На прикладах з історії Великої Вітчизняної війни вона аналізувала алгоритм створення і функціонування героїчних символів.

Наукова проблематика конференції була досить різноманітною. Жваве обговорення проблем тривало в 7 секціях: методології, історіографії та джерелознавства історії Великої Вітчизняної війни 1941—45 рр.; бойових дій на радянсько-німецькому фронті; суспільно-політичного та духовного життя у воєнні роки; нацистського окупаційного режиму; руху Опору на окупованій нацистами території; соціально-економічного життя у воєнний час; міжнародного становища та міжнародних зв'язків СРСР у роки Великої Вітчизняної війни.

Найчисленнішою була перша секція. На ній заслухано 17 доповідей та повідомлень. Історіографічні питання перебували в центрі уваги доктора історії Інституту політичних студій *Гжегожа Мотики* (Варшава), докт. іст. наук, проф., акад. Української академії історичних наук, зав. кафедри но-

вітньої історії та права Черкаського державного університету *А.Г. Морозова*, докт. іст. наук, проф. кафедри новітньої історії та права цього ж університету, заст. голови осередку Наукового товариства ім. Т. Шевченка в Черкасах *В.В. Гоцуляка*, канд. іст. наук, доц. кафедри історії України Вінницького державного медичного університету ім. М. Пирогова *В.П. Лациби* і канд. іст. наук, доц. кафедри історії слов'янських народів Вінницького державного педагогічного університету ім. М. Коцюбинського *С.Л. Калитка*.

Джерелознавчі аспекти дослідження Великої Вітчизняної війни, а саме використання кінофотодокументів, епістолярії, мап, преси, документів, представлені в доповідях канд. іст. наук, ст. наук. співроб. Інституту історії України НАН України *Л.П. Маркітан*, докт. іст. наук, проф. кафедри історіографії, джерелознавства та спеціальних галузей історичної науки Київського національного університету імені Т. Шевченка, пров. наук. співроб. відділу спеціальних галузей історичної науки Інституту історії України НАН України *І.Н. Войцехівської*, канд. іст. наук, доц. кафедри історії України Черкаського державного університету, голови обласної організації Всеукраїнської спілки краєзнавців *В.М. Мельниченко*, канд. техн. наук, доц., пров. наук. співроб. відділу спеціальних галузей історичної науки Інституту історії України НАН України *О.Є. Маркової*, спеціалістів Державного архіву Черкаської області *С.І. Кривенко*, *І.М. Барильченко*.

Цікавими, насиченими новими фактами і висновками були виступи на секції “Бойові дії на радянсько-німецькому фронті”. Предметом обговорення стали проблеми резервів України для Червоної армії, військових втрат України, німецьких військовополонених. Значна група науковців висвітлила окремі аспекти бойових дій, наприклад, битви за Дніпро, Умансько-Ботошанської операції. В повідомленнях науковців розглянуті питання участі прикордонників, спецпідрозділів органів держбезпеки, союзників-добровольців, а також військ протиповітряної оборони і Пінської військової флотилії у військових діях. Змістовністю і глибиною аналізу позначена інформація, якою поділилися керівник секції, канд. іст. наук, проф., заст. декана історичного факультету Київського національного університету *О.Ф. Мінгазутдінов*, докт. іст. наук, проф. кафедри новітньої історії України цього ж університету *В.Ю. Король*, канд. іст. наук., ст. наук. співроб. відділу історії України періоду Другої світової війни Інституту історії України НАН України *О.В. Буцько*, канд. пед. наук, проф. Національної академії прикордонних військ України *М.І. Кабачинський* (Хмельницький), канд. іст. наук, доц. спецкафедри Національної академії служби безпеки України *Г.С. Биструхін*.

У третій секції, якою керувала докт. іст. наук, пров. наук. співроб. Інституту російської історії РАН, керівник центру історії релігії *О.Ю. Васильєва*, в центрі уваги доповідачів були різні аспекти суспільно-політичного та духовного життя у воєнні роки. Керівник секції зважено і лаконічно висловила свою точку зору на релігійну проблематику у виступі на тему “Православна церква у Великій Вітчизняній війні як новий напрямок у сучасній російській історіографії”. Пошукач кафедри новітньої історії та права Черкаського державного університету *В.В. Шніра* виступив з розвідкою “Православна церква в Україні напередодні Другої світової війни”, канд. іст. наук, доц. кафедри історії слов'янських народів Вінницького державного педагогічного університету *Ю.А. Зінько* і студент історичного факультету цього ж університету *В.В. Гінда* висвітлили тему “Освітні заклади Вінниччини у роки німецько-фашистської окупації (1941–44 рр.)”. Особливу увагу питанням сучасного військово-патріотичного виховання приділив завідувач сектора допризовної підготовки науково-методичного

центру засобів навчання Міністерства освіти і науки України, учасник бойових дій *Ю.В. Крамаренко*. В зоні уваги секції опинилися питання моралі військового часу, масового добровольчого руху молоді і жіночого руху. Учасники секції вислухали своїх колег, обмінялися думками, поставили ряд питань своїм опонентам.

На багатому фактичному матеріалі велика група дослідників розглянула проблеми соціально-економічного життя у воєнний час. Виступи були присвячені економічній системі соціалізму в роки Великої Вітчизняної війни, кадрам, відбудові, розподілу та споживанню продуктів харчування, а також економічним наслідкам Другої світової війни для країн Центральної та Південно-Східної Європи. Докт. іст. наук, проф., акад. Української академії історичних наук, зав. кафедри суспільних дисциплін і права Черкаського інженерно-технологічного інституту *М.І. Бушин* розповів про евакуацію матеріальних ресурсів та населення України, *Л.М. Хойнацька*, мол. наук. співроб. відділу історії України періоду Другої світової війни Інституту історії України НАН України подала в своєму виступі ґрунтовно опрацьований матеріал по темі “Соціально-економічні та науково-технічні засади відбудовних робіт у машинобудуванні. 1943—50 рр.”

Національно-визвольна боротьба, організація партизанського руху і участь у ньому різних верств населення стали лейтмотивом доповідей докт. іст. наук., проф., голов. наук. співроб. Інституту політичних і етнонаціональних досліджень НАН України *В.І. Кучера*, докт. іст. наук, проф., акад. Української академії історичних наук, начальника кафедри історії України Національної академії внутрішніх справ України *А.С. Чайковського*, ст. наук. співроб. відділу історії України періоду Другої світової війни Інституту історії України НАН України *Н.М. Руденко*, ст. викладача кафедри всесвітньої історії Черкаського державного університету *Г.М. Голіша*, канд. іст. наук, доц. кафедри всесвітньої історії цього ж університету *І.В. Звіркоського*.

Робота секції № 6 була акцентована на проблематиці нацистського окупаційного режиму: засилля нацистських концтаборів, животіння українського села в роки окупації, функціонування окупаційної преси, грошових знаків, економічна експансія фашистської Німеччини і боротьба українського народу проти неї. Ці теми дістали своє відображення у доповідях керівника секції, канд. іст. наук, ст. наук. співроб. відділу історії України періоду Другої світової війни Інституту історії України НАН України *М.Г. Дубик*, канд. іст. наук, доц., заст. декана історичного факультету Національного педагогічного університету ім. М. Драгоманова *І. Г. Ветрова*, докт. іст. наук, проф. кафедри історії України Національної академії внутрішніх справ України заслуженого працівника освіти України *В.Ф. Шевченка*, аспіранта Кам'янець-Подільського державного педагогічного університету *Ю. В. Олійника*, аспіранта кафедри історіографії та джерелознавства Донецького національного університету *Д.М. Титаренко*.

Актуальні питання міжнародного становища та міжнародних зв'язків СРСР у роки Великої Вітчизняної війни були порушені науковцями, які працювали в сьомій секції. Висвітлено теми “переміщених осіб”, радянсько-німецьких відносин в 1939—41 рр., радянсько-польських — в 1941—45 рр., радянсько-латиноамериканських відносин, дипломатії СРСР і Німеччини в період підготовки і в початковий період війни.

По закінченні конференції відбулася зустріч науковців з ректором Черкаського державного університету, який висловив подяку за плідний обмін думками, окреслив майбутні плани співробітництва і проведення конференцій, зробив ряд конкретних пропозицій російській делегації.

Крім наукових дискусій, в рамках конференції було проведено і ряд інших заходів. Відбулася зустріч з вчителями історії і ветеранами Великої Вітчизняної війни Чорнобаївського району, які порушенням багатьох актуальних питань активізували роботу “круглого столу”. Науковці підкреслили необхідність співпраці вчених, школи і засобів масової інформації у висвітленні історії війни і питань виховання молодого покоління.

Учасники конференції 22 червня брали участь у заходах, приурочених до початку Великої Вітчизняної війни, у Черкасах, поклали квіти до монументу на Пагорбі Слави, до пам’ятника повному кавалеру орденів Слави Григорію Пантелеймоновичу Березі. Ім’я цього героя носить школа с. Чапаївка Золотоніського району, де науковці мали змогу побачити чудово експонований краєзнавчий музей, створений руками учнів і вчителів. Там же відбулася презентація книги “Золотонощина в 1941—45 рр.”, упорядником якої є Г.М. Голиш, вчитель і багаторічний директор Чапаєвської школи, сьогодні старший викладач кафедри все-світньої історії Черкаського державного університету, автор 1500 статей на краєзнавчу тематику. Вчені відзначили унікальність даного видання, висловили захоплення невтомною працею ентузіастів-краєзнавців. Незабутню екскурсію по музею Корсунь-Шевченківської битви провів багаторічний дослідник і блискучий знавець історії рідного краю А.І. Бахмут.

В конференц-залі музею відбулась остання зустріч, на якій працівники музею і ветерани мали змогу поставити дискусійні питання перед науковцями. На заключному засіданні було підбито підсумки роботи конференції, зроблено висновок, що вона стала помітною подією у науковому житті. Учасники визнали роботу конференції продуктивною і підкреслили необхідність подальшого продовження наукової співпраці вчених, регулярного обміну інформацією та літературою, що сприятиме підвищенню рівня всієї історичної науки. Учасники конференції прийняли підсумковий документ.

Матеріали конференції будуть опубліковані окремим виданням.